

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Б.*
(Скопље), д-ра *Нахшигала Рајка* (Љубљана), д-ра *Скока Пејра* (Загреб),
д-ра Рамоваша Франа, д-ра *Стевановића Михаила* (Београд),
д-ра *Томановића Васе* (Скопље), д-ра *Храсте Маџа* (Загреб)

ХИХ КЊ. 1—4

БЕОГРАД
1951—1952

ЈАТ (ѣ) У ГОВОРУ ЛИЧКОГ ПОЉА

Као што се очекује, замена стсл. ѣ чини главну разлику међу штокавским говорима Личког Поља. С тим у вези, сва питања око његове замене привлаче пажњу не само дијалектолога по дужности, него сваког лингвисте који жели да одреди тенденцију језичког развитака, сваког етнолога кад тежи да јасно претстави кретања народних маса. — Ј. Цвијић је указао са етно-биолошког гледишта на чињеницу да су се Срби и Хрвати до великих метастазичких кретања са муком упознавали, а још мање Срби и Словенци. Међутим, током миграција за турског времена, они су се измешали са Хрватима у многим деловима Хрватске (в. RES III, 1—2, 265). Миграција је вршена под контролом или под искључивим руковођењем аустријске управе војне границе. У Личком Пољу, у време дефинитивног размештања, које је наступило одмах после ослобођења Лике од Турака (1689 г.), главни принцип управљача је био у том да се одржи равнотежа међу католичким и православним елементом. При томе се избегавао непосредан додир међу њима, јер су образоване, како данас видимо, зоне са мањевише православним (Зрмања—Грачац, Радуч—Дивосело, Кик—Острвица, и др.) и католичким житељством (Гудура—Ловинац, Барлете—Брушани, Канижа—Перушић, Коњско, и др.).¹⁾

Непосредно пред ово смештање, већи део Л. П. био је вакуум. Појав на западу Балкана редак, али разумљив. Лика је непрестано шиљала своје становништво под окриље Аустрије, или је оно било растеривано из низине реке Лике, врло незгодног места за становање, на граничном подручју две државе.

Предаја икаваца око Грачаца је заједничка. Чудине из Граба су „из Вране“, а Чудине „Пулићан“ „око Бенковца“, Драгичевићи из Грачаца и Рудог Поља „из Далмације“, тако Кнежевићи из

¹⁾ Упор. и Др А. Ивић, Миграција Срба у Хрватску, с. 157.

Ричица. Већина осталих из последња два места, као и Баленове Плане („из Пазаришта“), Штикаде, Ричица, Ловинца и Светог Рока имају заједничку предају да су „из Далмације“. Тако и јекавци из Малог и Великог Глогова, Грачаца, Штикаде, Радуча имају предају да су „из Далмације“, али у многим од ових места има породица са предањем из Босне (глоговски Трбојевићи „из босанске Дубице испод Козаре“, радучки Купрешани „из Купросе“, итд.). То се слаже са извештајима Главинића који описује Лику г. 1696 и бискупа Брајковића 1702. Овај и тачније каже када су се доселили ускочки Томљеновићеви¹⁾ Буњевци око Сења (Крмпонани) који су се изјаснили да су ближи сродници Ловинчана и Светорочана, на 80 година уназад, а то је око 1622 г. Они су били око Шибеника и Трогира још 1579 (в. Р. Лопашећ, Два хрватска јунака, с. 60) и од ових се населило у поменута места (Грачац, Ловинац, Штикала, Св. Рок), а у „сусједна мјеста“ (која Лопашећ не наводи): у Грачац (околина; где има и пресељених због буне буњевачке с поч. XVIII в.), у Малу и Велику Гудуру, Баленову Плану са Буњевцима из Подгорја. За једне и друге време од 1687—89 г. претставља најважније и уједно највеће кретање. Штавише, значај миграције Срба тих година од исте је важности од које и прелаз Чарнојевићев у Угарску.

Не сме се заборавити веза икаваца смиљанске општине (Растока, Трновац, Милковић-Варош, Челина, Дуњевац, Велики и Мали Житник, делом Брушане) и Пазаришта са поменутиим старијим икавцима, сродницима оних из околине Сења. Обе ове струје могле су бити под утицајем чакавског дијалекта: прва, ловиначко-светорочанска, могла је да стоји дуже времена под утицајем северодалматинског чакавског; друга, она уз велебитску, личку косу нешто помешана са чакавцима острва (по Лопашећу) — уз кварнерско-приморске чакавске говоре. Они су мањевише јединствени у језику.

Друга струја, која је у госпићкој, личкоосичкој, смиљанској и перушићкој општини (са десетинама села и заселака) измешана са Буњевцима, носи насупрот овима назив „Крањаца“. Састављена од хрватских кметова из места западно од Карловца (Делнице, Брод, Моравице), ова је маса пресељена у Калуђеровац, Косињ, Брушане „и још по нешто и по других мјестих“ (Лопашећ, и. д. 61). У свему 140 кућа (испод 1000 душа) било је 1697 г. Према

¹⁾ Гргур Б. Томљеновић, Буњевачки дијалекат залеђа сењскога с особитим обзиром на наглас. Наст. Вј. XIX св. 5—8, 1911.

моме испитивању у наведене три општине они су особито у Барлетама, Жабици, Липама, Госпићу, Канижи, Оштри, Новом, Билају, Бил. Новоселу, Рибнику, Кланцу. Скоро нема села северно од Госпића да не би имало „Крањаца“. — Посебно место заузима Перушић са околином (Коњско, Рамљани и др.), Широка Кула, Будак, Рибник, делом Нови и Канижа госпићка. У тим местима је последњи остатак муслиманског становништва Л. П. који је до 1696 покрштен (око 1700 душа по Лопашићу, н. д., 54). Особине њиховог штокавскоикавског говора видимо понешто у писмима неких муслиманских часника с краја XVII в. (Рачки у Старицама, XI и XII; по писму Козлић Дурак аге из Широке Куле из XVII в.; цит. Лопашић, н. д. 54). Тај говор је био под утицајем чакавског.

Можемо претпоставити да ће буњевачки ловиначко-светорочанске скупине с оним покрштених муслимана како у прошлости тако и данас претстављати чисто икавске особине млађег штокавског дијалекта. Али постоји и значајан број таквих породица који стоје говорно на средини између икаваца и јекаваца. Сав тај однос треба истом испитати. Икавци Широке Куле били су под врло јаком „јекавизацијом“ која је углавном извршена. То наглашујемо, јер да ли су можда такве породице биле некад православне — јекавске, то остављамо сада на страну.¹⁾ Овако све „једнолико“, „измјешано“ говоре грачачки Драгичевићи, Тилци; Чудине из Граба; католици Цероваца и др., а под јаким су утицајем Дубоки До, Рудо Поље, Штикада, Смокрић, Св. Рок, Жабица, Нови, Перушић, Рамљани и још понеко место. У напреднијим местима има културног и литерарног деловања (Св. Рок, Ловинац, Госпић, Перушић) где влада посебни принцип примања јекавских облика — јачи у мушкараца него у жена — различан од онога обухватања јекавских говора икаваца Широке Куле и др.

Теже је одредити право место ранијег говора „Крањаца“. Говор њихових сродника око Делница углавном је кајкавски, али пре 25 година могао је више нагињати и чакавском, јер у местима где се доста очувао тај дијалекат, то се може и данас утврдити. Ипак, говор „Крањаца“, бројно слабији од млађих штокавских говорâ, устукнуо је испред ових, остављајући у њима бледе остатке морфолошке и лексичке.

¹⁾ *Ј. Ердељановић* (О пореклу Буњеваца, с. 88—183) има попис буњевачких презимена за која држи да су била правосл. Срба.

После овога погледа уназад биће нешто јасније оно уклањање од нормалнога које овде сретамо у замени ђ-та, као и неки други појави.

Чује се у икаваца:

дѣјеше (Грачац), *дјѣце* (bis Граб, Рудо Поље), *дјѣца* (Рибник, Ричице, Св. Рок. Брушани, Мушалук, Калуђеровац), *дјѣшињу* (Д. До), *свијѣшу* (Грачац, Д. До, Св. Рок, Радуч, Р. Поље); *лијѣи* и *љѣи* (Бруш., Мушалук), *лијѣи* (Граб, Р. Поље, Острвица, Церовци), *лијѣи* (Перушић, Б. Плана), *ђе*, *ође*, *ниђе*, *о(в)ђека* (Граб, Грачац „ђиђе“, Рич., Брушани, Будак, Мушалук), *увијек* (Граб), *увјек* (Б. Плана), *увје* (Грач.), *ишјесак* (Билај, Грачац), *вијека* (Граб), *вијѣћа* (Будак), *и двије* (Граб, Штикада, Перушић), *ѣрије* (Грач., Пер., Кланац, Ловин.), *дјевер* (Штикада), *дјевојка*, *дјевојчица* (Б. Плана), *ѣјешке* (Брушани, Билај), *ѣјешце* (Л. Осик), *човјек* (Б. Плана, Житник, Р. Поље), *свјѣшиња* (Житник), *Буњијевац*,¹⁾ *Буњевак* (Б. Плана), *Буњевац* *Буњевац* (Житник, Ричице, Ловинац), *вријѣш* (< *врѣд, Д. До), *сусјед* (Перушић, Коњско), *Тјелово* (Грачац, Ричице), *млијек* и *мљек* (Грачац, Перушић, Оштра); ген. мож. придева: *младије* (Св. Рок.), *жушије* (Грачац), или инстр. *ѣразијем* (Смиљан); заменица: *унијем* (Грачац); код глагола: *издијелиши* (Д. До), *одијелѣн*, *измјешаше* (Смиљан), *смијешано* (Грачац), *нијесмо* (Ричице), *замјерили* (Штикада), *умрјѣши*, *усјѣли* (Б. Плана), *гњечија* (Св. Рок), *сѣјевају* (Брушане), *надјело*, *јѣши*, *ѣбе*, *нијесам* (Д. До), *ѣшље* (< *ѣо шолѣ*, Житник, Мушалук, и иначе).

То би била најобичнија уклањања. Да се утврди у којим речима је уклањање у потпуности, бројем, требало би продужити. Тада би се знало за свако место, за сваку породицу када употребљава јекавске облике; већина наведених употребљава се, чини нам се, чешће од осталих. За *Буњевац* овде нисам чуо икав. облик, као ни за *Т(ј)елово* (књиж. *Тијелово*).

Чудно је што у икаваца постоји *стјарјешина* (Жабица, Нови, Граб) док га у јекаваца скоро нема (в. с. 124). У „хиперјекавизме“ треба рачунати:

зѣсјелке (Ричице), *ужјева*, *добијеваш* (Ш. Кула).

¹⁾ Истраживати међу икавцима да ли је *Буњијевац* обичније (са двосложним *ије* које је могло постати из зав. падежа, *Буњевац* итд.) или је *Буњевац* — са сливеним или несливеним *њ* — нема своје сврхе, јер се они тако не називају. То доказује и сам *јекавски* облик, можда са секунд. *ѣ*. У Војводини (Бајски трокут) чуо сам *Буњивац* што је постало од *Буњевац, а не од *Бунѣвац (упор. *вајк* < *вајек*).

Поменули смо више пута нарочити положај Широке Куле где је превирање и мешање интензивније него другде. По пореклу, осим нешто покрштених муслимана и старих хрватских породица (Орешковићи и др.) има можда и католика — прекрштених православних. У Орешковића је дуги *e* увек *ије*: *вријеме, сијѣно, дијѣше, добијѣваш*; ређе је: *однјѣши, ужјѣва*; под *и* или *и*: *дјѣде, невирујѣм, недиља, ондиљак*, или је (*дјѣцо, бјѣште, љѣшина, мјѣре*). Тако исто и Никшићи: *сијѣно, од свијѣша* (и *свјѣшу*), *нијѣсмо, ѓрисѣар, ондиљак, сикира*; али: *двѣ, разумѣ, кумѣир*.

Замена *ѓре-* са *ѓри-* у икаваца:

ѓрикрижиѣши (Нови, Жабица, Ловинац, Коњско, само у Л. Осик у *ѓрекрижио*), *ѓривисиѣши* (Брушане), *ѓридвраѣе* (Баћинац), *ѓрисѣар* (Мушалук, Кланац, Кула), *ѓрилаз* (*transcensus*), *ѓрирадиѣши се, ѓригусѣо* (Ричице), *ѓриноћѣши, ѓрилијѣна* (*pigerissima*), *ѓригледба, ѓрикиниѣши, ѓриѣѣше* (*transeo*), *ѓриѣлане, ѓриѣуѣово, ѓрисиѣлили* (Перушић), *ѓриузеѣши* (к. Острвица), *ѓривариѣши, ѓриградиѣши, ѓрисѣаѣши* (*desino*) (Житник, Нови), *ѓрикива* (Коњско, Кланац), *ѓривариѣли, ѓрикриѣѣшимо се* (Ловинац), *ѓригониѣши* (*ago trans*), *уѣрисан* (Ричице, Ловинац, Коњско), *ѓриврѣаѣши* (Св. Рок), *ѓриѣворѣѣши* (*immuto*) (Пазариште), *ѓриграда, ѓрисѣраѣио* (Ловинац), *ѓриѣукниѣша, ѓримѣѣѣши* (Госпић), *ѓриображење* Канижа, Госпић), *о ѓриврѣаѣшу, ѓриоблачи* (Кланац), *ѓримѣѣѣшили, ѓрида* (*dedo*), *ѓриѣѣѣче* (М. Гудура), *ѓрисиѣкла* (*disseco*) (Барлете), *ѓриграда* (Ловинац), *ѓридел* (Брушане, к. Острвица), *ѓривелеѣи* (Ричице).

E уместо *ѣ* у икаваца.

У положају *рѣ* — *ѣ* је у овим случајевима дало *e*:

ѣребало би (Грачац), *оѣоѣребио* (Житник), *ѣреба* (Дуњевац), *ѣоѣреба* (Штикада, Б. Плана), *ѣрѣчају* („пр. људи“ — Р. Поље), *не вреди* (Ловинац), *ѣдрело* (Мушалук), *брезик* (уз „брезик“ — Житник), *ѣтарѣшина* (Пер., Калуђеровац, Кланац, Б. Плана, Брушане), *врело* (Грач.), *оѣтарѣли* (Б. Плана, Св. Рок), *ѣре* (Б. Плана), *ѣред* (Лич. Осик, Св. Рок), *ѣреко* (Ричице, Граб), *ѣрекосуѣра, ѣрекоѣѣче* (Л. Осик), *ѣрекомирно* (Пер.), *ѣрековише* (Нови), *ѣредѣвак* (Граб), *ѣресѣав, ѣрекриѣѣо, ѣресѣѣче, ѣрелица* (Л. Осик), *ѣо Срему* (Св. Рок), *ѣреѣовид, ѣредвраѣе* (Ш. Кула), *дрѣњина* (Коњско), *не вреди* (Лов.).

Изван *рѣ*, у положају *лѣ*:

билѣжник (*bis*, Перушић), *болѣсница* (увек тако), *ѣоѣле* (Кланац, Ричице), *ондален, доклен* (Рич.), *одаклен* (Б. Плана), *одниклен*

(Брушане), *одникле* (Житник, Мушалук), *онлен, овлен* (Мушал.); ваља особито навести: *железни плуг* (Жабица), *железну воду* (Ричице), *железо* (Пер.).

Да је *виделица* обична у сфери „Крањаца“ (уз турско — од муслимана — *баца*) показује то што се чује у Новом, Кланцу, Брушанама, Л. Осику, затим и у Св. Року, Гудури, Ловинцу (у Ричицама чак *бижи с ведеда*), а око Грачаца *виђелица*. Иза д још е:

дечко (Д. До, Кланац, Жабица), *приједел* (!) (Бруш.) *придел* (Оштра), *девојка* (Пер., Кланац, Л. Осик), *дело* (Нови, Бруш.), *дела се* (Жаб.), *не деламо* (Б. Плана); *ондека, ундека, овдекар* (Дуњевац, Лов., Рич.).

За *обе* (*обедви, обедве*), које се само тако чује, узимам Решетара (в. Rad 225, 153), по коме је, као и у дубровачком говору, дуално *е* замењено плуралним *е* и на тај начин је *обе* издвојио од других екавизама Приморских лекцион. (в. Rad 134, 122).

Екавизми *железо, цесша, обе, дечко, дело* у јекав. западним говорима већ су у стручној литератури третирани и осветљени. Овде видимо да их налазимо и у икавским говорима Л. Поља.

Уз *виделица, пошле* и др. (*ле од лѐ*), које нису заједничке свима икавцима, уз њих иду екавске речи искључиво из предела утицаја „Крањаца“: *бел, цел* (Пер., Нови, Л. Осик, Пазариште, Кланац) и још можда по која; али од свих међу икавце унетих екавизама највише пажње унела је појава речи *сено*. Ни чакавски дијалекти нису сложни у том (на Хвару, напр., *сијено*). — Као *сено* чује се у Св. Року (3 пута), Ловинцу (4), Гудура (5), Брушанама, Оштри, Жабици, Канижи, Л. Осику, Житнику, Мушалуку, Кланцу (3), Калуђеровцу (бис), Перушићу, Коњском, Пазаришту. Да би слика била потпуна, изнесимо где се чује јекавски или искључиво икавски облик: *сјено* и *сино* у Р. Пољу, Ловинцу, у Св. Року *сјеном*, Церовцима *сијено* Смокрићу *сјеном*, Кули *сијено* (3), Смиљанском Пољу *сјеном*, Коњском *сјено*. Икавцима око Грачаца познат је облик *сјено*, у средишњем делу Л. П. сва три облика (*сино-сјено-сено*), у осталим местима према Перушићу и око њега *сено* и *сино*. У неким местима сам трагао за узроком овога стања па сам добио као одговор у Гудури да је „*сино по домаћи*“, у Коњском да је „*штара рич сино, а млаћи реку сено*“, у Ловинцу, опет, да се каже „*сено — као у Срему*“, а један школовани икавац из Смиљана рече да је *сено* унето од печалбара који су били у Славонији и Срему. Овде нам и сећање на пређашње стање понешто помаже, јер је оно потпомогнуто овим.

У В. и М. Житнику су „*синѐне лисе*“, у Бачинцу је „*синар*“, у Перушићу „*сине лошре*“, у Гудури (где су дошли из Пазаришта) „*синик*“, међутим у „Крањаца“ Жабице се чује „*сенска кола*“, „*сењак*“. У Рељковића (Нимачка граматика, 1767) имамо поред *siĕno* (стр. 444, 453) *siĕo* (стр. 516) и *sinosha*. Додирне тачке између „шокачког“ Рељковићевог говора и буњевачког није овде потребно наводити, већ само следимо — трагајући за основним обликом — како се односи *e* у разним речима корена *сѣн-. Показане опозиције догађају се и иначе. Решетар, а специјално Vaillant указао је (*La langue de D. Zlatarić*, s. 194—8) да поред најчешћег *lišo*, *vik* њихови придеви и сложенице имају *ie* у литерарном језику Дубровчана XVI в., тј. да је употреба икавизама неједнака код разних речи истога корена. Док у литерарном дубровачком уклањање од икавског у придева и сложеница показује њихов основни говор — јекавски, дотле ово уклањање показује као основни говор — икавски. Значи, *сено* је тамо где се чује основа *син*- унето, а *сјено* и *сијено* узето од суседних јекаваца (или у Рељковића можда фонетским путем где је *e* > *ie*- затворено *e*- као можда у Миласовом трпањском, Строхаловом оштаријском говору, војвођанским и др. говорима?). С обзиром на друге екавске речи (као *цел*, *бел*) *сено* је у Л. П. продрло само преко кајкавско-чакавског дијалекта „Крањаца“. Иако је интересантно лексички и културно продирање ове речи, јасно је да је присуство ове речи у екавском облику код Буњеваца близине Сења само потврда да је тај облик ушао на сличан начин у њихов језик као и чакавски говор Ријеке (в. Строхал, О ријечком дијалекту, у Програму ријечке гимназије, Ријека 1883 с. 6). За решење овога није било потребно испитивати акценатске односе како је то хтео Гр. Томљеновић (н. д. 340-1), нити за разлику односа сина (g. sg. од *sĕno*): сина (*filius*), како је хтео Решетар (М. Р., *Der štok. Dialekt*). Овај облик носили су са собом становници Косиња¹⁾ чијих „родијака“ налазимо у Калуђеровцу, Осиеку, Перушићу и др.

¹⁾ *Строхал* о њима у свом Делничком наречју (*Rad* 153, 115—203 каже: — „Чуо сам приповијести у Делницама, да су се Делничани иселили два пута у већој множини, по свој прилици у 18 вијеку (!), и то једном у Косињу... гдје и данас живе“ (с. 116). Уништу, Горњи Косињ има породица које су делом задржале свој говор. Он одговара унеколико Строхаловом делничком: има *ˆ ˆ ˆ*, а ретко *ˆ* акценат, са деломично старијом акцентуацијом; има прелаз *o* > у испред *j*, *l* *m*, *n*, *s*, *z*, (у Строхаловом делничком и локварском испред *d*, *j*, *l*, *m*, *p*, *ʎ*; *ĕ* > *e* са честим *u* у корену слогу; има *jsh*, *jh*, *jd* у глагола; *h* > *č* (а *č* > *h*); *o* > *e*; *m* прелази у *n* на крају речи; *l* на крају речи и слога се не мења никада, ни у радном придеву; има, као у делничком, увек *конем*, *велек* (у Строхала

У неколико случајева говор јакаваца има исти резултат. То је, пре свега, *ě = e* у групи *рě*, где је очвршћивање гласа *р* одавна извршено (по Вајану „до средине XVI в.“, у што Решетар сумња, Rad 225,94), па га ретко налазимо: *Корјеница* (Моргарић), *сшарјешина* (Брувно, Грачац). Иначе се чује само:

срећу (Грачац и иначе), *осшарела*, *осшареши* (Радуч), *сзорели* (Туровац), *врећа* (Медак), *изгорела* (Дивосело), *пресније* (Вребац), *ждребе* (Почитељ), *сшрчило* (Медак).

Пре > *при*: *све привиде* („све оком прегледа“), *привоз*, *пришли*, *приђе* (*transeo*), *не прйдѣш* (Мазин), *прико њега* (Брувно), *прилазимо*, *привоз* (Грачац), *прйлазй*. *привријемеће се* (Штикада), *прййун*, *прйсшарй*, *прйлазй*, *прййане* (Радуч), *прйђе*, *прйшасш* се (*exravesco*) (Туровац), *приша* (Могорић), *пришекли* (*praeverto*), *приђеше*, *присшигнѣ* (*supero*) (Острвица), *приградак* (Вребац), *присшар* (Ш. Кула), *придвраће* (Смиљан), *прикошурало* (Кик).

Ово мешање *пре* (*ante* и *per*) и изједначење његово са *при* (*apud*) и иначе је чест појав у нашем језику. Појав је стар, још из XIII века, спада међу врло сложене дијалектолошке проблеме. Засад нам је још сложенији што за поједине говоре где се јавља недостаје опис садашњег стања, а још мање историски процес његовог развијања. — Изнет појав у јакаваца Ј. П. нити је случајан, нити такав да се може тумачити икавским позајмицама, него је самосталан и творачки; то је у малом оно што налазимо у војвођанским говорима (који су без везе са икавским етничким групама!) у многој већој мери да свако *пре* прелази у *при*. Зато остављамо на страну и Вајанову сугестију по којој ширење префикса *при* треба тражити у босанском као доминантном дијалекту средишњег подручја (Вајан н. д. 216). Није искључено угледање на икавске говоре, али ток развоја није самосталан.

Очекујемо да ћемо наћи међу јакавцима изван *при*- случајеве који ће показивати стварнији утицај икавских говора.

Иза в: *двистши* (Грачац *bis*, Брезовац, Брувно, Плоча, Мекињар, Орнице, Читлук, Кула), *двй шри* (Туровац, Грачац), *двй* (Грачац, Ловинац Игњат., Кула), *не вирује* (Брезовац), *виру вам* (Штикада), *навйрали* (р. пр. од навѣровати се — Вребац), *вавик* и *вави* (Грачац, М. Глогово, Радуч, Мазин, Вребац), *свиш* (Туровац).

дифт. *куонем*, али у Косињу нема дифтонга). Има облике *маше* и *машер*, *прија*, *м прије*; *дракши* и сл.; инфинитив на *ш*, *ћ* и др.

Иза д: *дичак* (Грачац, М. Глогово, Брувно, Радуч, Туровац, Плоча, Могорић, Ловинац Игњат., Вребац, Медак, Кула), *дйде* (Кик, Штикада), *дйд* (Ловинац, Туровац, Госпић), *дйвѣр* (Кик), *дилки* (Грачац).

Иза л: *млика* (Радуч), *по лйсије*, *лйса* (Ловинац Игњат.), *ливи*, *слија*, *личийши* (Грачац), *лйша* (г. једн., Острвица), *доли* (Вребац), *сйливина* (?) (Туровац), *оклин* (Штикада); или испред л: *срила* (Госпић), *појили* (Радуч), *дунила* (Острвица),

Иначе: *дѡ мире* (Грачац), *пѡмишѣ се* (Госпић), *саширај* (Грачац), *нѣ смй се* (Госпић), *николке* (Штикада), *нйђе* (Кула, Грачац), *за нишйшо* (Госпић), *нйкѡв* (Кик), *изгорило*, *осин* (Радуч), *ришку* (Жабица, Смиљан); *сйшијо сам се* (Госпић), *гусине* (Грачац); ту је и познато: *сикира*, *сикирица* (само тако).

Факултативни икавизми су само *двисйша* (можда према *шрисйша*), *дичак*; а глаг. на *-ѣши* у ж. и ср. роду придева¹⁾ врло су ретки, изузетни да би им се могао придавати неки значај — *болило* (Грачац), *осирошила* (Павловац), уз поменут *изгорило* (Радуч) и на тај начин разликује се лички јекавски говор од старијег дубровачког говора.

Показано је (види о двосложности јата) да у *-ѣши* где је дуго *ѣ* у већини у рад. прид. ж. и ср. рода на *-ије*, а ређе *-јѣ*. Када је, међутим, *ѣши* кратак *ѣ*, у већини имамо *-јети*:

усйјеле (Б. Плана к.), *бољело* (Радуч bis, Медак bis, Грачац), *ојушћело* (Брувно), *ојусйјело*, *поцрњело* (Ловинац Игњат.) *поцрњело* (Медак), и др. док је иза *р* увек *ре* (*изгорела*, *осйарела*).

Ћ = и у положају испред *ђ*. Стсл. *-вѣдѣ*.

Према Вуковим *сиђеши*: *сјѣдйм*, Стули има *сидјеши*, и.м. — *Сиђеши*: *сјѣднѣм* (Грачац, М. Глогово, Штикада), *сйђѡла* (Брувно), *сјесйши*: *сјѣднем*, *сйд'ше* (Брувно); *сиђеши* (bis) и *сјесйши* (Радуч) *сйђелѡ*, *сйђѡ*: *сјѣдиши* (Могорић), *сйђѡла*, *сйђѡ* (Радуч), *сйђѡла* (Брувно), *сйђеши* (и *сјѣдиши* -Плоча)- *сиђеши*, *сйђѡли*, *сйђѡ* (аор.) (Вребац); *сјесйши*, *сјѣднем*; *сиђење* (Радуч); *пѣрѣсиђѡли* (Острвица).

¹⁾ За ово имамо тумачење Вајаново према којему се вршила аналошка екстензија дублета у аор. *види га*: *види ју* (о. с. 200). Вајан више убеђује када на исти начин тумачи *гди је* фонетиком фразе или дисимилацијом *иѣ* у *и* испред *је* (с. 219) јер исти појав („*гди је*“) Решетар два пута налази у старих писаца (Rad 134, 119; Rad 248, 139). Теже је примити за радни придев ж. и ср. рода (*видила*, *видило*). У многим екав. говорима где имамо и једно и друго (*ди*, *видила*, *видило*), а у којима нема аориста, морало би — ако нису унети из икав. и јекав. говора — исти фактори да делују.

Вуково *пријовиђеши*: *пријовједѣм* (уз *приовијѣдаши*: *приовјѣдѣм*) стоји према Стулијевим *приовидјеши*, *видам* или — *вједам*.

Пријовидиш' (Ловинац Игњат., Острвица, Дивосело, Кик, Читлук, Смиљан), *пријовидиши*: *пријовидѣм* (Граб, М. Глогово, Вребац), *пријовиди* (Граб, Грачац, Брувно); *не пријовидѣ* (аор. -Радуч); рад. прир. *пријовидио* (Грачац).

Облик Стулијевог *приовидјеши* (В. *приовиђеши*): *-приовидјеши*, *приовиђећемо* (Мазин), *приовиђеши*, *приовиђели* (Грачац); *ненѣвиђеши* (Медак), *зајовиди* (bis) (Мазин, Орнице, Читлук), *зајовидио* (Мазин).

За *приовијѣдаши*, *-вједам-*: *пријовијѣдѣмо* и *приовјѣдамо* (Кула, Павловац), *зајовијѣдају* (Граб), *приовјѣдајше* (Лов.), *приовијѣда* (Павловац, Радуч. Кула), *приовида* (Перушић). Облик *приовједити* (Грачац), *приовједит'* (Лов.) немају презента који би им одговарао.

Стсл. *ěsti*: *ědŏ*.

Појијо (рад. пр. Грачац, Враце, Штикада), *ѣѣ* (и *ѣѣо* Грачац, Радуч) *ѣѣо* (Кула); у икаваца: *ѣѣ* (през. Дуњевац к.), *ѣду* (през. Баћинац к.), *ѣѣјсѣ* (Перушић, Б. Плана), *не јѣде* (Св. Рок), *јѣше!* (Коњско).

Прелаз *е* у нашим речима у *ѣ* јавља се само у *бѣлијѣсѣ* (Острвица) (и у старом језику Дубровника и у Црној Гори).

Чешће се страном *е* претвара у *и*, у јекавца и икавца: *минажа*, *цименѣа*, *профисур*, *куминдија*, *пѣдуминѣа*, *проминада*, *шинадла*, *инжинир*, *Мандалина*; *пѣшиѣам се* (*тепо, Кик), *мелим* (Ричице); и обратно: *комесија*, *леѣанија* (Житник).

Уместо *и* у нашим и страним речима: *наѣела* („н. пећина“, Морорић), *кумѣиер* (сви јекавци); *сијѣри* (tal. sciaro) (Мазин).

Сва отступања јекаваца Л. П. осим последњих врло су стара, тако да их није потребно овде поново тумачити. Све наведено сретамо у делима јекаваца XV и XVI в. дубровачке књижевности и о њима је више пута у науци говорено. Губљење палаталности групе *рѣ*, видели смо, није екавизам. Чак ни онда када налазимо (у Штикади) на *Ричице* м. *Ричице* где треба претпоставити *Рјечице, а никако прости прелаз икавског у екавски облик. Тако је и са млађим облицима *неки* и сл. који су постали од *нѣки* и сл., *нако* су у исто време икавци задржали овде *ѣ* и *и*. У префиксу *ѣре* >

при, опет немамо продирање икавских облика, већ можда мешање *пре* са *при* и др. (в. Решетар, Rad 134, 126). У корену *-вѣдѣ-*, *-сѣдѣ-*, дисимилацијом је прво *ѣ* претворено у *и*. — Према свему, ниједан од поменутих појава нису факултативно икавски.

Двосложност *ѣ*-та

Поред осталог постоји у личком јекавском говору једна спона која га везује у чвршћу заједницу са осталим западним штокавским говорима (Vaillant и RES IV 226 овамо, зачудо, не ставља Лику). — То је двосложност *ѣ*-та. Још Љ. Стојановић у својој Приступној беседи (Глас 52, 1-30) не говори о двосложности кад каже: „Дифтонгизирање *ѣ*-та почиње од крајњег југа, од арбанашког елемента, па иде на север скоро до посавских граница“ (23). — Међутим, већ нешто касније много светла уноси у овај проблем М. Решетар. Он је већ 1898 г. утврдио, говорећи о Приморским лекционарима XV в. (Rad 134 и 136): „на крају XV и почетку XVI вијека у Дубровнику дуго се *ѣ* редовно изговарало као један слог, изузевши *ѣ* на крају од ријечи које је већ изговарано у два слога“ (с. 136). До 1936 г. он се дотицао у низу радова, особито поводом споменика дубровачких XVI в., двосложности *ѣ*-та, а тада пишући о језику М. Држића (Rad 248, 98—148) добио је прилику да дефинитивно формулише ово питање и уједно да исправи нешто раније изнето мишљење о двосложности *ѣ*-та код истога писца (в. Rad 233, 145—196, Квантитет у дјелима М. Држића). „Остајем при том да је у дубровачком говору дуго *ѣ* већ у првој половини XVI в. било или могло бити двосложно у крајњем отвореном слогу (*није*, *двје*, *прије*), и завршенима прономиналне и адјективне деклинације (*-ијем* итд.) где је и сада редовно двосложно“. Бавећи се специјалним случајевима, он је више пута указивао на везе старијег дубровачког говора са данашњим, па и у овом погледу. Зато, ако оставимо на страну само питање историјског јављања двосл. *ѣ*-та, као што се он налази у данашњем Дубровнику, тако исто налази се он и у Л. П. У поменутом огледу о Приморским лекционарима каже између осталог: „Ја не бих тако стезао границе двосложном изговарању *ѣ*-та у дубровачком дијалекту,¹⁾ кад не бих видео како се у томе с њим слаже још један јекавски дијалект о којем сам могао добити сигурних и потањих вијести. То је говор (православнијех) јекаваца

¹⁾ Ако се узме у обзир да Решетар (в. М. Р., Die serbokroat. Betonung итд., 16) има *разумијѣм* и др. из краја Шамац—Брчко, католика из Посавине, онда је нешто ближе одређена крајна северна граница простирања овога појава.

у Лици, за који ми је др. Ђерић, изврстан зналац тога дијалекта, потврдио (и не знајући да је од чести тако и у дубровачком дијалекту!) да се *ě* увијек изговара двосложно у завршецима замјеница (сложене) деклинације, затим у *није*, *ијем* итд., у *прије* и у *двије*, док се у другијем приликама чује или само *и*е и *ије*, а то је баш онако као што је у Дубровнику (исп. Arch. XI 592, 593)^а (с. 173). Пок. В. Ђерић, Кореничанин, није у том погледу ништа објавио (нека саопштења о говору у Л. П. дао је проф. Ердељановићу како видимо из *Порекла Буњеваца*, с. 293), а оно што Б. Ластавица говори у свом *Кореничком говору* (Nast. Vj., XIV, 752—765) само је општи морфолошки, а никако фонетски приказ тога говора, те се не говори о двосложности *ě*-та.

Појединачне речи Ђерићева сведочанства, као *није*, заједничке су свима запад. јекавским говорима, а спомињемо само: *и нијѣ* (Кула), *и није* (Свети Рок к.) — увек је овде двосложно, само не у: *и ни ијо* (Грачац), *и ни бילו* (Туровац); икав. *ни з гòрѣга* (Перушић) и др.: *прије*, *двије* са претходном спадају у ону групу случајева где се двосложност развила најраније. *Двије* је двосложно и онда када је први део акценатске композице:

двије куће (Радуч), *двије шри годчнѣ* (Мазин), *двије цурице*, *двије унце* (Радуч), *двије кравѣ* (Вребац), *двије килѣ* (Павловац), а само једном *двје шри* (Могорић).

Свуда где је дуго *e* на свршетку, оно прелази у двосложно *ије*. Двосложно *ије* код прилога:

вдвѣјѣк (Ловинац Игњат., Ш. Кула, Госпић, Дивосело), *вдвѣјѣ* (Ш. Кула, Туровац, Штикада, М. и В. Глогово, Грачац), *вдѣјѣк* (Грачац, Павловац, Ш. Кула), *вдѣјѣ*, *вдвје*, *вдѣјѣ*, *џвѣјѣ* (Кик, Ш. Кула, Мекињар, Грачац к., Мазин, Брувно), *вави* (Дропчова Долина).

Као доказ да **вавѣк* није увек двосложно може и то да послужи што икавско *вдѣјѣ(к)* (Перушић, Коњско, Кула, Св. Рок, Б. Плана) води непосредно порекло од *ва(в)јѣ(к)* (са $e > \check{e} > i$).

У косим падежима одређених облика придева *ě* је двосложан: *са мушкијѣм*, *мушкијѣ* (Грачац), *свињдѣјѣм*, *старије* (Штикада), *црљѣнијѣ*, *саморѣнијѣ жена*, у *старијѣ*, *мршвијѣм* (Брувно), *нијжијѣм* (М. Глогово), *малијѣм*, *дрѣновијѣ*, *лијѣнијѣ*, *мурдасѣијѣ* (Мазин), *блѣжнијѣм* (bis), *идзлѣћенијѣ рогѣ* (Ловинац Игњат), *бдсије*, *са вѣшијѣм* (Павловац), *из дбријѣ*, *прѣснијѣ* (Вребац), али: *са свињским* (Кик), *мдлијѣ*, *јѣднијѣ* (Ш. Кула), *шѣшкије*, *старијѣ* (Штикада), *млдѣјѣм* (Смиљан), *другијѣ* (Туровац).

Примери показују да је секундаран ѣ увек двосложен. Није нарочито потребно истаћи да је други део ѣ-та обично са јаком израженом дужином; она може бити слабија, тако да се у брзом говору покатак изгуби.

У заменица:

швојије, самијем (Грачац), *ѡвијѣм, свѣјем* (Граб), *неквије* (М. Глогово), *свѣкијѣ* (Брувно), *свије* (g. sg., Штикада), *никвије, ѡнијѣ* (Радуч), *свакаквије* (Мазин), *ѡвѣјѣ, својије*, али *ѡ шѣзим* (Туровац), *некаквијѣ, у мѡјије, свије*, али *ѡ свѣјем* (Могорић), *шијем, из кѡјијѣ, од свѣјѣ, свѣјем, свѣквијѣ, шѣјем, ѡвијѣ, нѡми свѣјѣ* (Павловац), *нѡшијѣ* (Вребац), *мојијем, њѣвијѣ, шије* (Медак), *никаквије* (Ловинац к.), *свијем* (Орнице), *са овијем* (Коњско к.), *од ѡвијѣ, сѡсвијѣм* (Госпић), *каквије* (Острвица).

Број један у значењу неки-:

јѣднијѣм (Ловинац Игњат.), *јѣднијѣ* (Кула), *јѣдније* (Грачац), *ѡрвије* (Медак), *другије* (В. Глогово), *другијѣх* (Читлук).

Старији завршетак -ѣм инстр. једн. и дат. множине, -ѣх ген. и лок. множ. и -ѣми инстр. множине код придева, заменица и бројева потпуно се замењује у јужном делу Л. П. *ијем* и *ије*. Ретки случајеви не потврђују ово. У овим крајевима развијен је у флексији именица потпуно двосложни ѣ. У флексији именица и придева показује Решетар (Agch., XXV, с. 254 и д.) за Гундулића да има често сканзију двосложну -*ијем, -ијѣх* (а тако је било можда и раније; тако је и данас). У Л. П. имамо:

у *дрѣвије, у ѡјдуције, у радовије, у кољеније, градѡвије, камарѡ-шијем*, али: у *кољени* (Грачац); *вровијем* (Граб); *ѡшѡ говедије* (В. Глогово); *ѡо радовије, на мјѣсѣије, у рамѣније* (Мазин), у *ѡјдуцијѣ, у нѡслонијѣ* (Мазин); али: у *ѡјдуци* (Брезовац); у *Цѣровције*, али: у *ѡјдуци* (Брувно); *с вѣшијѣ војници, на вѡловије, свѣњѡдѣјѣм, з дрѣвијѣм* (Штикада); *некијем мјѣсѣијѣм, у леђије, у Бѡрлѣшија, у градѡвијѣ, на дућанијѣ, од Чѣчнинијѣ* (Радуч); у *добровѡљцијѣ* (Туровац); *на грѣншѡвијѣ, у врлѣшијем, на нѡвцијѣ* (Плоча); *ѡо нумѣријѣ, ѡо сѣлије, у колијем, ѡолисције* (и *ѡо лѣса*) (Ловинац прав.); *најслабијѣ крајѣвијѣ, у ѡјдуције* (Павловац), *ѡо радовијем, ѡо брѡдовијем, у Кошѡријем*, али: *на коли* (Кула); *на ѡѡнѣије, на колије, сѣлије* (Медак); *на коли* (Читлук, Орнице, Дивосело).

Док је по правилу свако ѣ (које је у том положају увек секундарно) на крају речи у именица, придева, заменица и неких усам-

љених речи (где је *ѣ* првобитно) вредност *ѣ*-та двосложна, не може се с толиком поузданошћу то исто рећи и за средину речи где је *ѣ* у затвореном слогу.

У старије време у Дубровнику било је више јединства у двосложном развијању дугог *ѣ*-та у два кратка слога. У средини речи дуго *ѣ* је вредело „као један дуг слог *ие* а не као два кратка слога *ије*, како ми сада у књижевном језику редовно пишемо а врло нередовно изговарамо“. Тако је и код Н. Рањине, Ш. Менчетића, Ђ. Држића, али око средине XVI в. (М. Држић) већ су се почеле показивати и друге особине: „каткад је (М. Држић) узимао дуго *ѣ* као два слога у корјеним слоговима“ (Rad 248, 134). М. Држић је деломиче изговарао, у случајевима са $\hat{\text{~}}$ када се и данас чује у Дубровнику *ије* двосложно. Утврдивши да се дуго *ѣ* у корену (у затвореном слогу) изговарало једносложно „дјеломиче“, изменио је Р. своју ранију констатацију (в. Rad 134, 137) да се двосложност проводи „у основнијем слоговима под јаким акцентом тек у наше вријеме“. Под $\hat{\text{~}}$ старије *виѣк*, *сиѣно* итд. меша се са млађим *вијѣк*, *сијѣно* итд. „док под слабијем акцентом дуго *ѣ* у Дубровнику и Лици остаје још без промјене, те само *риѣка*, *диѣше* итд., а никако *ријѣка*, *дијѣше* итд.“.

Иако Решетар није имао у почетку материјал ниједног говора осим Дубровника који би потврдио мешање старијег *иѣ* са новијим *ије* као и ново дуљење под слабирим акцентом *иѣ* — ипак је касније нашао у говору Озрињића (в. Решетар, Der serbokroatische Betonung итд., с. 36) да је под $\hat{\text{~}}$ акцентом дуг дифтонг *иѣ*, а под ' акцентом *иѣ*, на пр. *риѣка*, *биѣла*, *млѣко* и тиме показао да је прва компонента испред *ѣ* више сложена. Насупрот овоме, ја у свом материјалу обележавам са *иѣ* одн. *иѣ* када је на речи силазни акценат, на пр. *сиѣно*, док сам уверења да се под ' акц. чује *ије*, а врло ретко *иѣ* (*кумиѣра* и сл.). У првом случају, под ' акц. старије дифтоншко *иѣ* се губи и на његово место развија се *ије* и *ије* као двосложна замена дугог *ѣ*-та.

Узимам у првом реду случајеве где имамо двосложно *ије* чија је дужина нова; поред њих случајеве без дужине:

бијѣлога, *слијѣп*; *лијѣпо* *вијѣк*, *снијѣг*, *с'њѣг*, *смјешана*, *пѣ* *свјѣшу* (Грачац); *вријѣћа*, *нијѣм*, *лијѣн*, али: *п'ријећеше*, *сниѣш*, *сиѣно* (М. и В. Глогово); *ријѣч*, *сијѣно*, *ждријѣбе*, *п'ријѣк*, али: *лијѣп*, *риѣч*, *циѣли* (Мазин); *лијѣпа*, *сијѣно*, али: *пѣ* *свиѣшту*, *лиѣпа*, *миѣња* (Брувно); *бијѣлѣга*, *сијѣно*, *ријѣчи* (Р. Поље);

лијѣпа, лијѣпо, али: *лијѣпо*, „*бијели... бијели!*“ *лијѣпа, лијѣпо* (Штикада); *лијѣпо, сѣјѣно, рѣјѣчи, бијѣли, свијѣш*, али: *лијѣпо* (Радуч); *свијѣша*, али: *лијѣпо, лјѣпо, врѣјеш* (Д. До); *лијѣпо* (bis), али *лијѣпо, лијѣу, лијѣе, бијѣли* (Туровац); *вијек, врѣјѣна* (г. множ.), *сѣјѣно, сѣјѣном, лијѣпо*, али: *сицѣно, у свиѣш* (Плоча), *вијѣк, снѣјѣга, бијѣла, црицѣпа* (Могорић), *сѣјѣно* (Ловинац Игњат.) (bis), *вијѣк* (Кик.); *свијѣш, шѣјѣша, сѣјѣд, бијѣла*, али: *лијѣпа, лијѣпо, Сријѣм, свијѣш, Срицѣм, снѣјѣг, сицѣно, за сѣно* (Павловац); *сѣјѣно, свијѣш*; али: *лијѣпо, лицѣчник* (Вребац), *лијѣпо, лијѣи, сѣјѣно, Сријѣм, смѣјѣм*, али: *сицѣно, сицѣном, сѣјѣно* (Кула кат.), *сѣјѣно* (Рамљани кат.).

У једносложним речима у несразмерно већем броју случајева превладава двосложност, у двосложним и вишесложним речима приближно је једнак број речи са дифтонгом *ије* и *ѣје*, и оних са *ѣје*, двосложних. Извесно ритмичко правило избија из односа употребе дифтоншког и двосложног *ѣ*-та: у једносложних речи продужује се дифтонг у двосложан, у двосложних и вишесложних *ѣ* задржава своју дифтоншку вредност. У случајевима када се реч врло лагано изговара (*лијѣпа* — Штикада и др.) дужина зна бити више реторска. Када је врло јак удар на првом делу *ѣ*-та *и* се зна да потпуно изгуби (*сѣјѣно* — Рамљани). Да стварање двосложности не повлачи за собом аналошко протезање на неетимолошко *ије*, види се из: *нијѣдан, нијѣдно* (Грачац), *несрѣшњиѣга* (Кик), *нај-вишњиѣ* (Мазин), *од сѣариѣ*, али: *пѣовијѣнка* (некаква овца, Брувно).

Под ' акцентом. — Док је у кореном слогу под $\sim$ акцентом развијање двосложности ухватило јак мах, дотле се под ' Вуков дифтонг *ије* продужио у *ијѣ*. Ја држим да је сам појав ' продукт двосложности, али и полазна тачка за губљење њене прве компоненте *и* (*нијѣсам по свијѣшу* и сл.). Примери са *ијѣ* су врло обилни: *запѣовијѣдају, нијѣсмо* (bis), *лијѣпа, врѣјѣме, врѣјѣћи, нијѣсам, лијѣпо, смѣјѣшно, свијѣшу* (Грачац); *припѣовијѣда, пѣјѣсак, пријѣје* (аор.), *свијѣшу, цѣјѣпац, бијѣла* (bis), *одријѣшиѣеш, свијѣшу* (Граб); *лијѣпо, пѣсијѣче, усѣјѣва* (г. множ.), *бијѣли, сијѣчу, нијѣсам, пѣјѣвац, врѣјѣме, по снѣјѣгу, у вијѣку, лијѣниѣе, у кумѣиѣре, кумѣиѣри, пријѣдељ, сијѣри* (тал. sciago) (Мазин), *пријѣшек, нијѣсам, узмијѣшани* (Брезовац), *бијѣло, по свијѣшу, пѣсијѣђела, лијѣпа, звијѣре, мијѣња, Лијѣмац* (Брувно), *нијѣсам, запријѣшило* (Р. Поље); *нијѣсмо, нијѣсте, нијѣсу* (bis), *пѣлијѣсак, на ријѣки* (Штикада), *врѣјѣћи, нијѣсмо, припѣовијѣда, цѣјѣлога, шријѣбили* (bis), *лијѣчиши, свијѣће* (н. множ.) *лијѣпо* (Радуч); *нијѣсмо, нијѣсте, свијѣће* (ак. множ.), *лијѣпо* (Д. До); *свијѣћу, ријѣшко,*

нијесам (Туровац), кумѿиѣра, бијѣсан, лијѣни, ширијѣбили, гнијѣздо, извријѣнеш, нијѣсу (Могорић); лијѣпо, вријѣме (bis), ѿијѣвац, нијѣсу, пријѣђе (аор.), лијѣжу (Медак), нијѣсам, лијѣши (н. множ.), млијѣка (Лов. Игњат.), лијѣпо, лијѣно, нијѣсам, шијѣсни, вријѣди (Кик), кумѿиѣри, пријѣко, цијѣлога, дијѣлом, кумѿиѣра, по свијѣшу, приѿовијѣдѿ, ѿоријѣклом, смијѣшаше, донијѣле (Павловац); кумиѣра, ѿлијѣвила, нијѣсам, пријѣдеше, ѿдијѣлил (Вребац); из Сријема, пријѣћи, лијѣпо (прил.), ѿширијѣбио, насијѣче, ѿ свијѣшу, за вријѣме, дијѣше, добијѣваш, бијѣли, излијѣчши, звијѣзде, слијѣже се, бијѣле, насијѣче, сријѣда, нијѣсу (Кула) итд.

Тешко се може очекивати поред ове множине примера двосложнога *ѣ*-та под ' акцентом да ће се задржавати и старије *ијѣ*. Па ипак се оно налази у 4 сигурна примера:

Бунијѣвкара (Граб), *ѿдијѣлио*, *приѿовијѣшка* (Грачац), *нијѣсам* (Мазин).

Чешће се двосложност губи тиме што се први део скраћује: *мљѣко* (Граб, Грачац, Дивосело, Перушић), *мљѣко* (са *лј*) (Перушић кат.), *ѿо свијѣшу* (Штикада, Павловац, Грачац), *ѿљѣвсти*, *ѿљѣвила* (Острвица), *наприѿовијѣдаш* (Лов. Игњат.), *смјѣран* (Кула), *њѣсам* (Радуч), *вријѣме* (Мазин), *вријѣди* (Могорић), *цријѣва* (Кула), итд.

Када акценат није на оном слогу где је *ѣ*, већ испред њега, или и за њега, двосложност изгледа овако:

зайѿвијѣдам, *кумѿиѣре* (ак. множ.), *зѿмијѣни* (Грачац), *умријѣши* (Брувно), *налијѣвѿ* (Штикада), *ѿдијѣљен*, *ѿзнијѣло* (Рич. кат.), *зайѿвијѣдѿ* (през.), *умријѣши*, *ѿздијѣли* (Радуч), *унијѣши* (Д. До), *ѿрѿсширијѣши* (Кик), *сѿзоријѣва*, *умријѣшмо!* (Павловац), *дѿнијѣли*, *ѿрѣнијѣли*, *дѿнијѣла*, *умијѣше* (Кула).

Ретко дуги *ѣ* остаје дифтонг; тада није под акцентом:

дѿнијѣли (Грачац), *умријѣши* (Радуч), *ѿзљѣчи* (Кула), *ѿбјѣле чѿвке* (Медак); нав. примери са *вѿ(в)је(к)*.

У већини јекавских облика изговорених од икаваца *ѣ* под акцентом или иза њега није двосложен, што је разумљиво.

На крају можемо рећи да је двосложни *ѣ* јако захватио јекав. говор Л. П. Под ' акц. развио се двосложни *ѣ* готово потпуно; под *ѿ* акц. двосложност је превладала. У слоговима иза акцента такође је превладао двосложни *ѣ*.

R é s u m é

S. Georgijević

Le „Yat“ dans le parler du Ličko Polje

Le Ličko Polje en Croatie est habité par des Croates catholiques et des Serbes orthodoxes. Les premiers sont soit musulmans baptisés d'origine, soit Bunjevci, soit Kranjci. Leur groupement, tel qu'il est aujourd'hui, s'est constitué à peine après 1689 et a été organisé sous la direction du gouvernement autrichien de manière à ce que tous voisinent.

L'influence des Bunjevci — groupe ethnique dominant chez les Croates — a été si grande que leur dialecte ikavien s'est introduit chez les Kranjci et les musulmans baptisés. La prononciation du *ě* est également un trait de nationalité: les ikaviens sont Croates, les iékaviens sont Serbes. — Les exceptions dans le dialecte ikavien sont très rares (sauf dans les positions *rě*, *lě*) — nous avons donc souvent *re*, *le*; — la forme iékavienne *sijeno* au lieu de *sino* et *seno* rarement employés. Dans le dialecte iékavien, chez les Serbes, on sent l'influence du dialecte ikavien (dans les mots avec *vědě-*, *sědě-*, plus rarement dans les autres). Les ikaviens comme les iékaviens ont des ékavismes proprement serbocroates. La qualité particulière du dialecte du L. Polje, par laquelle celui-ci est attaché au dialecte de Dubrovnik, c'est le dissyllabisme du *ě*. Dans ses syllabes radicales le *ě* est souvent dissyllabique sous l'accent $\frown$, et il est alors prononcé *ijě*. De même, sous l'accent $'$, l' *ijě* de Vuk s'est prolongé en *ijě*. Cette particularité du dissyllabisme sous l'accent long ne s'est pas complètement achevée dans le dialecte du Ličko Polje.